

**NEĮGALIJŲ SOCIALINIŲ ĮMONIŲ SAJUNGA
LIETUVOS SOCIALINIŲ ĮMONIŲ ASOCIACIJA
SOCIALINIŲ ĮMONIŲ ASOCIACIJA**

**Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos ir darbo ministerijai**
A. Vivulskio g. 11, 03610 Vilnius
post@socmin.lt

Siunčiama el. paštu

2022 m. balandžio 7 d.

PASIŪLYMAI LIETUVOS RESPUBLIKOS UŽIMTUMO ĮSTATYMO NR. XII-2470 16, 20, 24, 25, 30(2), 35, 41, 42, 43, 44, 45, 47 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINIŲ ĮMONIŲ ĮSTATYMO NR. IX-2251 PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ ĮSTATYMO NR. I-1491 23 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ, ATLIEKAMŲ GYNYBOS IR SAUGUMO SRITYJE, ĮSTATYMO NR. XI-1491 18 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS NEĮGALIJŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS ĮSTATYMO NR. I-2044 16 IR 18 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTAMS

2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – **Ministerija**) Teisės aktų projektų informacinėje sistemoje pateikė viešam derinimui Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo Nr. XII-2470 16, 20, 24, 25, 30(2), 35, 41, 42, 43, 44, 45, 47 straipsnių pakeitimo įstatymo (toliau – **Užimtumo įstatymo projektas**), Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymo Nr. IX-2251 pripažinimo netekusiu galios įstatymo (toliau – **Socialinių įmonių įstatymo projektas**), Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 23 straipsnio pakeitimo įstatymo (toliau – **Viešųjų pirkimų įstatymo projektas**), Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymo Nr. XI-1491 18 straipsnio pakeitimo įstatymo (toliau – **Gynybos viešųjų pirkimų įstatymo projektas**), Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo Nr. I-2044 16 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymo projektus (toliau visi kartu – **Įstatymų projektai**) ir juos lydinčius dokumentus.

Neįgaliųjų socialinių įmonių sąjunga, Lietuvos socialinių įmonių asociacija ir Socialinių įmonių asociacija, būdamos organizacijomis, vienijančiomis ir atstovaujančiomis didžiąją dalį Lietuvoje veikiančių socialinių įmonių, teikia savo pastabas ir pasiūlymus Įstatymų projektams.

Dėl Užimtumo įstatymo projekto

Užimtumo įstatymo projekto 8 straipsnyje, kuriuo keičiamas Užimtumo įstatymo 42 straipsnis, siekiama įtvirtinti, kad subsidija darbo užmokesčiui asmenims, kuriems yra nustatytas 30–40 procentų darbingumo lygis arba vidutinis neįgalumo lygis, mokama iki 24 mėnesių (3 dalies 2 punktas).

Šis pokytis yra itin ženklus lyginant su dabar galiojančia Socialinių įmonių įstatymo nuostata, kad asmenims, kuriems yra nustatytas 30–40 procentų darbingumo lygis arba vidutinis neįgalumo lygis, subsidija darbo užmokesčiui mokama neterminuotai.

Įstatymo projekto rengėjai aiškinamajame rašte nepateikia argumentų, kuriais iš esmės būtų galima pagrįsti tokį jų siūlymą, tik trumpai konstatuoja, jog vienas iš Užimtumo įstatymo projekto tikslų yra:

„pakeisti remiamojo įdarbinimo priemonės ir nustatyti subsidijos darbo užmokesčiui bei subsidijos darbo asistento išlaidoms mokėjimo sąlygas“

Toks tikslas visiškai nepaaiškina siūlomų pakeitimų priežasčių ir motyvų.

Pažymėtina, kad Europos Sąjunga neskirsto terminų, kuriais leidžiama subsidijuoti neįgaliųjų įdarbinimą, pagal neįgaliųjų darbuotojų neįgalumo lygį. 2014 m. birželio 17 d. Komisijos reglamento (ES) Nr. 651/2014, kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba skelbiama suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties 107 ir 108 straipsnius, 33 str. 2 d. nustatyta, kad:

„Tinkamomis finansuoti išlaidos yra darbo užmokesčio išlaidos per bet kokią nustatytą laikotarpį, kurį neįgalusis darbuotojas dirba.“

Būtina atkreipti dėmesį, kad neįgalaus darbuotojo priėmimas į darbą yra sudėtingesnis procesas nei eilinio darbuotojo įdarbinimas. Neįgalaus darbuotojo apmokymui ir paruošimui darbui dažniausiai tenka skirti kur kas daugiau laiko, nei paprasto darbuotojo atveju. Jeigu būtų nustatytas terminas, per kurį ne lengva, bet vidutinę negalią turinčio darbuotojo įdarbinimas yra remiamas, darbdaviui ženkliai sumažėtų paskata juos įdarbinti, nes didelę dalį nustatyto remimo termino užimtų darbuotojų prisitaikymas prie darbo, o suėjus terminui asmens neįgalumas niekur nedingtu, tik dingtu valstybės parama darbdaviui, kuris jį įdarbino, apmokė ir paruošė dirbti.

Objektyviai negalima pagrįsti to, kad asmuo, kuriam nustatytas 30 procentų darbingumo lygis tokiu pobūdžiu ir tokia apimtimi skirtųsi savo galimybės darbo rinkoje nuo asmens, kuriam nustatytas 25 procentų darbingumo lygis, kad valstybės parama jų įdarbinimui skirtųsi nuo neterminuotos (25 procentų darbingumo lygio atveju) iki 24 mėnesių (30 procentų darbingumo lygio atveju).

Pažymėtina, kad žmonių, turinčių negalią, negalia nėra terminuota. Suteikus jiems paramą kurį laiką, negalia nedings. Rėmimas negali būti prilyginamas mokymams, todėl negalima vadovautis mąstymu, jog apmokius neįgalų darbuotoją jis toliau galės dalyvauti darbo rinkoje kaip pilnai darbingas asmuo. Asmens negalia pasikeičia tik tuo atveju, jeigu Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba priima tokį sprendimą.

Iš aiškinamajame rašte pateiktos statistikos (aiškinamojo rašto 1 punktą) akivaizdžiai matyti, kad per pastaruosius trejus metus asmenų, kuriems yra nustatytas 30–40 procentų darbingumo lygis arba vidutinis neįgalumo lygis, įsidarbinamumas atviroje darbo rinkoje (t.y. vadovaujantis Užimtumo įstatymu) ne tik nedidėjo, bet net šiek tiek mažėjo. Akivaizdu, kad sąlygų jiems įdarbinti bloginimas (nustatant subsidijų mokėjimo terminą) nepadės šios situacijos pagerinti.

Kauno technologijos universiteto atliktame kokybiniame tyrime „Neįgaliųjų asmenų įdarbinimą Lietuvos darbo rinkoje skatinantys ir ribojantys veiksniai“ nurodoma, kad vienu iš pagrindinių valstybės tikslų turėtų būti ne priemonių, kurios yra veiksmingos, ar jų intensyvumo mažinimas, o įvairiapusės formos pagalbos negalią turintiems asmenims stiprinimas. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad esamos pagalbos skyrimo terminų išlaikymas (koks dabar yra nustatytas Socialinių įmonių įstatyme) bent jau esamoje padėtyje padėtų išvengti nedarbo didėjimo tarp negalią turinčių asmenų.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, pristatydama reformos gaires, nurodė, kad jautriausių ir pažeidžiamiausių negalią turinčių asmenų grupių ši pertvarka nepalies ir net bus jiems naudinga. Socialinėms įmonėms kyla pagrįstos abejonės, ar ministerija įvertino, kad dauguma aklujų ir silpnaregių, kurie šiuo metu yra įsteigę savo įmones, pritaikę sau ir darbuotojams reikalingas darbo vietas, patenka ne į iki 25% darbingumą turinčių asmenų grupę, o į 30–40% darbingumą turinčių asmenų grupę. Tai reiškia, kad atsiradus subsidijų jų darbo užmokesčiui ir socialinio draudimo įmokoms terminui, didžioji dalis aklujų bei silpnaregių asmenų įkurtų įmonių (arba įmonių, kurios įdarbina šiuos asmenis) tiesiog nebegalės išsilaikyti ir privalės užsidaryti. Atkreiptinas dėmesys, kad šiems asmenims bus itin sudėtinga integruotis į kitas įmones, nes jų poreikiai iš esmės skiriasi nuo daugelio kitų negalią turinčių asmenų, kadangi jiems reikalingas specialus darbo vietų, darbo aplinkos ir visos infrastruktūros pritaikymas didele apimtimi.

Atsižvelgiant į visą tai, siūlome atsisakyti planų nustatyti terminą asmenų, kuriems yra nustatytas 30–40 procentų darbingumo lygis arba vidutinis neįgalumo lygis, subsidijų darbo užmokesčiui mokėjimui.

Atsižvelgus į šį pasiūlymą atitinkamai reikėtų koreguoti ir Užimtumo įstatymo projekto 7 straipsnį, kuriuo keičiama 41 straipsnio 5 dalis (panaikinti šios dalies 12 punktą).

Užimtumo įstatymo projekto 8 straipsnyje, kuriuo keičiamas Užimtumo įstatymo 42 straipsnis, siekiama įtvirtinti, kad subsidija darbo užmokesčiui asmenims, kuriems yra nustatytas 45–55 procentų darbingumo lygis arba lengvas neįgalumo lygis, mokama iki 6 mėnesių (3 dalies 1 punktą) nepriklausomai nuo to, dėl kokių sveikatos sutrikimų šis darbingumo ar neįgalumo lygis yra nustatytas.

Šiuo metu galiojančiame Socialinių įmonių įstatyme asmenims, kuriems yra nustatytas 45–55 procentų darbingumo lygis arba lengvas neįgalumo lygis, taip pat įtvirtintas 6 mėnesių subsidijos darbo užmokesčiui mokėjimo terminas, tačiau yra numatyta išimtis asmenims, kuriems yra nustatytas nurodytas darbingumo ar neįgalumo lygis, tačiau ji lėmė diagnozė, žymima kodais F00 F99, H90 ar H91.

Toks reguliavimas dabar galiojančiame Socialinių įmonių įstatyme buvo įtvirtintas įvertinus, kad šiais kodais žymimas diagnozės turintys asmenys, nors formaliai patenka į 45–55 procentų darbingumo lygį ar lengvą neįgalumo lygį, realiai susiduria su didesnėmis problemomis tiek įsidarbinant, tiek išsaugant darbo vietą, nei kiti asmenys, kuriems yra nustatytas 45–55 procentų darbingumo lygis arba lengvas neįgalumo lygis.

Dėl šių priežasčių ir siekiant padėti šiems žmonėms įsidarbinti ir išlaikyti darbo vietas jų rėmimo terminas buvo sulygintas su asmenų, kuriems yra nustatytas 30–40 procentų darbingumo lygis arba vidutinis neįgalumo lygis, rėmimo terminu. Įstatymų projektų rengėjai nepateikia argumentų, kodėl dabar siūloma tokios pagalbos šiems asmenims atsisakyti, nes nėra jokios objektyvios priežasties to daryti, jei Įstatymų projektų pagrindinis tikslas yra negalią turinčių asmenų įsidarbinamumo skatinimas.

Dėl šių priežasčių siūlome išlaikyti dabar Socialinių įmonių įstatyme galiojančio reguliavimo turinį ir Užimtumo įstatymo projekte numatyti, kad asmenys, kuriems yra nustatytas 45–55 procentų darbingumo lygis arba lengvas neįgalumo lygis, kurių diagnozė žymima kodais F00 F99, H90 ar H91, remiami subsidijomis darbo užmokesčiu tiek pat laiko, kiek ir asmenys, kuriems yra nustatytas 30–40 procentų darbingumo lygis arba vidutinis neįgalumo lygis.

Šiuo metu dažnai asmenys, siekiantys pasinaudoti dabar galiojančiame Užimtumo įstatyme nustatytomis valstybės pagalbos priemonėmis, net ir atitinkantys visus šiame įstatyme nustatytus kriterijus, kartais to negali padaryti dėl nuo jų nepriklausančių aplinkybių, o todėl, kad baigėsi konkretiems metams šioms priemonėms numatytas finansavimas. Šiuo metu bendrovėms kreipiantis į Užimtumo tarnybą dėl paramos priemonių jau kovo-balandžio mėnesiais paprastai gaunami atsakymai, kad lėšų šių priemonių finansavimui einamaisiais kalendoriniais metais jau nebėra.

Tokia situacija susiklosto net nepaisant to, kad Užimtumo įstatyme nėra įtvirtinta sąlyga, kad remiamas tik tų negalią turinčių asmenų įdarbinimas, dėl kurių jų darbdaviai spėjo kreiptis pirmieji, kol dar nebuvo pasibaigęs suplanuotas biudžetas.

Atsižvelgiant į tai, kad, priėmus Įstatymų projektus, iš karto ženkliai padidės asmenų, besikreipiančių dėl subsidijų mokėjimo pagal būsimą Užimtumo įstatymą (nes bus panaikintas Socialinių įmonių įstatymas), minimos situacijos gali sukelti katastrofiškas pasekmes tiek darbdaviams, įdarbinantiems negalią turinčius asmenis, tiek šioms darbuotojams.

Atsižvelgiant į tai, Užimtumo įstatymo projekte **būtina** įtvirtinti, kad visi asmenys, atitinkantys šiame įstatyme nustatytus kriterijus valstybės pagalbai gauti, tokią pagalbą iš valstybės gauna. Tokiu reguliavimu bus užtikrintas teisėtų lūkesčių principo, kurį garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, įgyvendinimas. Asmenys, kurie atitiks įstatyme nustatytus kriterijus valstybės pagalbai gauti, ją gaus, o neturės varžytis, kuris pirmesnis kalendoriniais metais pateiks paraišką.

Užimtumo įstatymo projekto 6 straipsnyje, kuriuo keičiamas 35 straipsnis, numatomos kompleksškai taikomų aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimo sumos lubos, lygios 31 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos minimaliosios mėnesinės algos dydžio sumai (35 straipsnio 3 dalis).

Mūsų nuomone, ši suma būtų pasiekama ir galimai viršijama itin atskirais atvejais ir tik padedant neįgaliesiems, kuriems tokia pagalba iš ties reikalinga. Tokių lubų nustatymas nelems jokio

reikšmingesnio valstybės lėšų sutaupymo (nes lubos subsidijoms darbo užmokesčiui, kurios sudaro didžiąją dalį išlaidų, numatomos kituose Užimtumo įstatymo projekto straipsniuose), tačiau gali itin neigiamai atsiliiepti atskirų negalią turinčių darbuotojų galimybei įsidarbinti ir (ar) išlaikyti darbo vietą. Dėl šių priežasčių siūlome šio ribojimo atsisakyti.

Užimtumo įstatymo projekto 10 straipsnyje, kuriuo keičiamas 44 straipsnis, keičiamas straipsnio pavadinimas numatant paramą ne tik darbo vietų steigimui (kaip yra dabar), bet ir jų pritaikymui. Tačiau siūlomo straipsnio turinys neatitinka jo siūlomo pavadinimo, nes pačiame straipsnyje, priešingai, yra išbraukiama parama darbo vietų steigimui, o paliekama tik pritaikymui.

Įstatymų projektų rengėjas nepateikia aiškių argumentų, kodėl yra atsisakoma paramos darbo vietų steigimui. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu dirba nepatenkinamai maža dalis negalią turinčių asmenų, esame įsitikinę, kad paramos darbo vietų steigimui išsaugojimas būtinas. Be to, šiai paramai dabar skiriamų lėšų dalis visoje valstybės pagalbos neįgalųjų įdarbinimui sumoje sudaro tikrai nedidelę dalį, tad jos atsisakymas nelems ženklių sutaupymų, tačiau gali užkirsti kelią daliai negalią turinčių asmenų susirasti darbą.

Atsižvelgiant į tai, siūlome keičiamo įstatymo 44 straipsnio 1 dalies 1 punkte palikti subsidijavimą tiek darbo vietų steigimui, tiek darbo vietų pritaikymui bei atitinkamai pakoreguoti kitas keičiamo įstatymo 44 ir 45 straipsnių dalis.

Dėl Viešųjų pirkimų įstatymo ir Gynybos viešųjų pirkimų įstatymo projektų

Šiais įstatymų projektais Ministerija siūlo panaikinti dabar galiojančią lengvatą, pagal kurią perkančiosios organizacijos gali rezervuoti pirkimus tik socialinėms įmonėms.

Šie siūlymai yra suprantami ir neišvengiami, nes Įstatymų projektais yra naikinamas Socialinių įmonių įstatymas, todėl nebelieka tokių subjektų, kaip socialinės įmonės.

Nepaisant to, manome, kad nėra nei tikslo, nei priežasčių atsisakyti remti įmones, įdarbinančias didelį skaičių negalią turinčių asmenų per viešuosius pirkimus, nes tai skatintų darbdavius aktyviau įdarbinti pas save negalią turinčius asmenis.

Dėl šios priežasties siūlome apsvarstyti galimybę Viešųjų pirkimų įstatymo projekte ir Gynybos viešųjų pirkimų įstatymo projekte įtvirtinti nuostatas, kurios leistų perkančiosioms organizacijoms pirkimo dokumentuose nustatyti sąlygas, sudarančias galimybę pirkimuose dalyvauti tik tokioms įmonėms, kurios įdarbina tam tikrą skaičių (pavyzdžiui, 100) negalią turinčių asmenų ar kuriuose negalią turinčių darbuotojų ir pilnai darbingų darbuotojų santykis siekia tam tikrą lygį (pavyzdžiui, įmonėje bent 30 procentų darbuotojų turi 55 proc. ar mažesnę darbingumo lygį ar neįgalumą).

Apibendrinimas

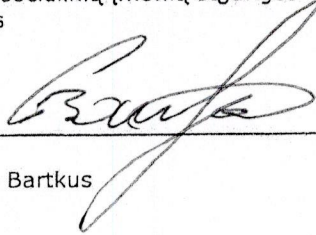
Atsižvelgiant į visą tai, kas išdėstyta, Neįgalųjų socialinių įmonių sąjunga, Lietuvos socialinių įmonių asociacija ir Socialinių įmonių asociacija Ministerijai siūlo:

1. Užimtumo įstatymo projekte įtvirtinti, kad asmenims, kuriems yra nustatytas 30–40 procentų darbingumo lygis arba vidutinis neįgalumo lygis, subsidija darbo užmokesčiui mokama neterminuotai.
2. Užimtumo įstatymo projekte įtvirtinti, kad asmenims, kuriems yra nustatytas 45–55 procentų darbingumo lygis arba lengvas neįgalumo lygis ir kurių diagnozė žymima kodais F00 F99, H90 ar H91, subsidija darbo užmokesčiui mokama tokį patį terminą, kaip ir darbuotojams, kuriems yra nustatytas 30–40 procentų darbingumo lygis arba vidutinis neįgalumo lygis.
3. Užimtumo įstatymo projekte įtvirtinti, kad visi asmenys, atitinkantys šiame įstatyme nustatytus kriterijus valstybės pagalbai gauti, tokią pagalbą iš valstybės gauna.
4. Užimtumo įstatymo projekte atsisakyti kompleksškai taikomų aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimo sumos lubų.

5. Užimtumo įstatymo projekte numatyti subsidijas tiek darbo vietų steigimui, tiek jų pritaikymui.
6. Viešųjų pirkimų įstatymo projekte ir Gynybos viešųjų pirkimų įstatymo projekte įtvirtinti nuostatas, kurios leistų perkančiosioms organizacijoms pirkimo dokumentuose nustatyti sąlygas, sudarančias galimybę pirkimuose dalyvauti tik tokioms įmonėms, kurios įdarbina tam tikrą skaičių negalia turinčių asmenų ir (ar) kuriuose negalia turinčių darbuotojų ir pilnai darbingų darbuotojų santykis siekia tam tikrą lygį.

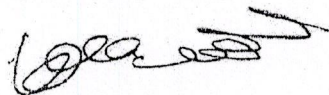
Pagarbiai

Neįgaliųjų socialinių įmonių sąjungos vardu
Direktorius

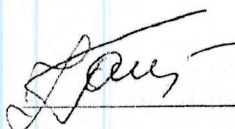
Gediminas Bartkus

Lietuvos socialinių įmonių asociacijos vardu
Pirmininkas

Leonas Kirkilovskis

Socialinių įmonių asociacijos vardu
Pirmininkė

Ilona Natalija Tarvydienė